

Complexnummer: 513312

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Koepelgevangenis Haarlem

Aantal complexonderdelen

8

Monumentnummers van complexonderdelen

513313, 513314, 513315, 513316, 513317, 513318, 513319, 513320

Woonplaats

Haarlem

Gemeente

Haarlem

Provincie

Noord-Holland

Locatie van het hoofdobject

Harmenjansweg 4 A, 2031 WK te Haarlem

Complexomschrijving

Inleiding

GEVANGENISCOMPLEX op ommuurd terrein bestaande uit rond overkoepeld cellengebouw, een rechthoekig cellengebouw, een administratiegebouw, een directeurswoning, een adjunct-directeurswoning en een buiten de ommuring staand blok bewaarderswoningen. Het complex werd ontworpen door de rijksbouwmeester W.C. Metzelaar en kwam tot stand in de jaren 1899-1901. Het ronde overkoepelde cellengebouw ontwierp hij in navolging van het door zijn vader J.F. Metzelaar reeds in Breda (1886) en Arnhem (1886) toegepaste panopticum-principe. Het ronde cellengebouw werd gebouwd als strafgevangenis en fungeert thans als huis van bewaring. Het rechthoekige cellengebouw werd gebouwd als huis van bewaring en fungeert thans als jeugdhuis van bewaring. Onder de bescherming vallen de directeurswoning (A), het administratiegebouw (B), het ronde cellengebouw (C), de adjunct-directeurswoning (D) het blok bewaarderswoningen (E), de verbindingsgang (F), het tuinhek (G) en de ringmuur (H). Voor uitgebreid onderzoek en gedetailleerde beschrijving wordt verwezen naar de opgegeven literatuur van de Rijksgebouwendienst.

N.B. Het rechthoekige cellengebouw valt buiten de bescherming.

Omschrijving

Alle gebouwen zijn opgetrokken in baksteen en uitgevoerd in overgangsarchitectuur. Het ronde overkoepelde cellengebouw is verbonden met het administratiegebouw dat met de voorzijde is gekeerd naar het voorplein aan de Harmenjansweg; hierin bevindt zich de hoofdingang. De woningen voor de directeur en adjunct-directeur flankeren het centraal geplaatste administratiegebouw op

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

diagonale wijze. De gebouwen zijn gegroepeerd aan de zuidzijde van het voorplein. De directeurswoning is via een overdekte passage (verbindingsgang) achter een buitenmuur verbonden met het administratiegebouw. Het blok bewaarderswoningen valt buiten de pleinbebouwing. Het staat direct ten noorden van de adjunct-directeurswoning evenwijdig aan de Harmenjansweg.

Waardering

Het Haarlemse gevangeniscomplex is uit cultuurhistorisch en architectuurhistorisch oogpunt van algemeen belang als overwegend gaaf bewaard en representatief voorbeeld van een rond 1900 gebouwde penitentiaire inrichting en vanwege de typologische waarde van het ronde cellengebouw.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513313

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	16 november 1999
Kadaster deel/nr	82736/135

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Haarlem	Haarlem	Noord-Holland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Haarlem	E			7441

Omschrijving**

Omschrijving

Op rechthoekig grondplan in overgangsansicht gebouwde DIRECTEURSWONING bestaande uit twee bouwlagen en kapverdieping onder zadeldak met zwarte Hollandse pan. Het zadeldak is overstekend en aan de voorzijde (N-W) in de top en aan de bases van de windveren voorzien van verticaal sierbeschoot dat aan de bases van de windveren rust op drie houten consoles waarvan er twee paarsgewijs zijn geplaatst. De gootlijsten aan beide lange zijden rusten ook op paarsgewijs geplaatste houten consoles. Het muurwerk is boven een hardstenen plint opgetrokken in rode baksteen die de hardstenen onderdorpels van de vensters ter decoratie als bloktand verbindt. Deze bloktand bevindt zich steeds tussen banddecoratie in rode verblendsteen. Deze verblendsteen is ook verwerkt in de ontlastingsbogen die een zandstenen sluitsteen hebben. De spaarvelden onder de ontlastingsbogen bestaan uit een zandstenen plaat.

Zowel de korte kopgevels als de lange zijgevel aan de duidwestzijde hebben twee vensterassen met zesruits-schuifvensters. De noordelijke zijgevel heeft naast de aansluiting van de overdekte passage twee kleine vensteropeningen boven elkaar met daarin vaste ramen. In de beide geveltoppen bevinden zich getoogde zesruits-schuifvensters. De buitenmuur die de verbinding vormt met het administratiegebouw sluit aan op de noordelijke hoek van de directeurswoning en bestaat uit rode baksteen die onder de hardstenen afsluiting is gedecoreerd met een bloktand.

Waardering

De uit 1899-1901 daterende directeurswoning is van algemeen belang uit cultuurhistorisch en architectuurhistorisch oogpunt als historisch-functioneel onderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex, waarbinnen het als beeldbepalend onderdeel van de bebouwing aan de pleinzijde ook een belangrijke ensemblewaarde vertegenwoordigt.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Woningen en woningbouwcomplexen	Dienstwoning(K)	Direkteurswoning

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513314

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	16 november 1999
Kadaster deel/nr	82736/90

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Haarlem	Haarlem	Noord-Holland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Haarlem	E			7438
Haarlem	E			7442
Haarlem	E			7443

*Omschrijving***

Inleiding

Het ADMINISTRATIEGEBOUW bevatte in oorsprong een cellulaire kerk die de hoogte besloeg van de huidige twee bovenste bouwlagen. De huidige situatie ontstond na verwijdering van deze kerkruijme waarvan de zitplaatsen waren ondergebracht in een oplopend raster van 142 individuele houten cellen. Bij een verbouwing in 1949 verdwenen de cellen en werd in de hoge ruimte een verdiepingsvloer aangebracht.

Omschrijving

Op rechthoekig grondplan gebouwd administratiegebouw bestaande uit drie bouwlagen onder flauw hellend zadeldak dat op de hoeken en nokpunten is versierd met akroterieën. De dekking bestaat uit mastiek. De gootlijsten worden aan de beide lange zijden ondersteund door houten klossen. De aanzet tot de windveren rust aan de beide kopse zijden op paarsgewijs geplaatste houten consoles. Het muurwerk is boven een hardstenen plint opgetrokken in rode baksteen die de hardstenen onderdorpels van de vensters op parterre en verdieping ter decoratie als bloktand verbindt. De bloktand bevindt zich steeds tussen banddecoratie in rode verblendsteen. Rode verblendsteen is ook verwerkt in de ontlastingsbogen. De combinatie van bloktand en verblendsteen bevindt zich ook onder de gootlijsten en loopt trapsgewijs door onder de windveren. De spaarvelden onder de ontlastingsbogen en tussen de vensters van de tweede en derde bouwlaag bestaan uit zandstenen platen. De aanzetten van de ontlastingsbogen worden rondom verbonden door banddecoratie in verblendsteen. De vloerhoogten zijn door de situering van smeedijzeren muurankers te traceren. De voorgevel (W) heeft drie vensterassen, de beide zijgevels hebben elk zes vensterassen. De achtergevel bevat de aansluiting met het (niet onder de bescherming vallende) verbindende volume naar het ronde cellengebouw met aan weerszijden hiervan twee uitgemetselde schoorstenen. In de vensteropeningen van de voorgevel bevinden zich door een middenstijl gedeelde kozijnen met in

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

elke helft een twaalfruits-schuifvenster. In de zijgevels bevat elk kozijn een twaalfruits-schuifvenster. Tussen de dagkanten van alle kozijnen is traliewerk aangebracht. In de kopgevel aan de voorzijde (W) bevindt zich in de middelste vensteras in een half rond getoogd spaarveld een zandstenen sculptuur die bestaat uit een cartouche met de tekst: STRAFGEVANGENIS Ao MDCCCI en daarboven twee klimmende leeuwen die het rijkswapen flankeren.

Waardering

Het uit 1899-1901 daterende administratiegebouw in oorsprong dienend als cellulaire kerk is van algemeen belang uit cultuurhistorisch en architectuurhistorisch oogpunt en typologische waarde als historisch-functioneel onderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex, waarbinnen het als beeldbepalend onderdeel van de bebouwing aan het voorplein ook een belangrijke ensemblewaarde vertegenwoordigt.

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Subcategorie

Kerk en kerkonderdeel

Functie

Kerk

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513315

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	16 november 1999
Kadaster deel/nr	82735/136

<i>Woonplaats*</i>		<i>Gemeente*</i>		<i>Provincie*</i>			
Haarlem		Haarlem		Noord-Holland			
<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>House letter*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Koepelplein	1 A	A		2031 WL	Haarlem		
Koepelplein	1 B	B		2031 WL	Haarlem		
Koepelplein	1 E	E		2031 WL	Haarlem		
Koepelplein	1			2031 WL	Haarlem		
Koepelplein	1 C	C		2031 WL	Haarlem		
Koepelplein	1 D	D		2031 WL	Haarlem		
<i>Kadastrale gemeente*</i>		<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>		<i>Appartement aanduiding</i>		<i>Grondperceel</i>
Haarlem		E					7366

Omschrijving**

Omschrijving

Op cirkelvormig grondplan opgetrokken CELLENGEBOUW met een hoogte van vijf bouwlagen onder koepel. Het cellengebouw bestaat uit twee evenwijdige ringmuren waartussen over een hoogte van vier bouwlagen de cellen zijn aangebracht. De buitenste ringmuur wordt afgesloten door een op houten klossen rustende gootlijst vanwaar een van luchtopeningen voorziene aankapping de verbinding vormt met de hoger opgetrokken binnenste ringmuur waarop de koepel rust. Het muurwerk is opgetrokken in rode baksteen. In de buitenste ringmuur geven horizontale banden in rode verblendsteen de verdiepingsvloeren aan terwijl muurdammen de buitenste ringmuur in zestig traveeën ter breedte van een cel verdelen. Op het snijpunt van muurdammen en banddecoratie bevinden zich zandstenen blokken. De hoger opgetrokken binnenmuur wordt afgesloten door een in zand- en verblendsteen uitgevoerde kroonlijst waarvan de gootlijst rust op houten consoles. In het vlakke metselwerk van de binnenmuur bevinden zich twintig paarsgewijs geplaatste ventilatieopeningen met kleine uitstekende kappen. Deze ronde openingen worden omkaderd door verblendsteen die op vier punten is verlevendigd met blokjes zandsteen.

De constructie van de ijzeren koepel wordt gevormd door dertig halfspanten die in de nok worden verbonden door een ring waarop een vijftienzijdige daklantaarn rust. Rond de lantaarn bevat de koepel een cirkel van achtentwintig vlakke daklichten. Het op gordingen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

rustende beschot wordt gedekt met zinken losanges. De door een koperen piron bekroonde lantaarn is bekleed met lood. De celvensters in de traveeën van de buitenmuur bevatten houten ramen die deels draai- of schuifbaar zijn. Tussen de dagkanten van de kozijnen is steeds traliewerk geplaatst.

Het grotendeels in gele baksteen uitgevoerde interieur bevat vier galerijen die naar de cellen leiden. De cellen hebben nog de oorspronkelijke houten deuren. Er zijn nog twee originele ijzeren spiltrappen die de galerijen met de begane grond verbinden. De vijfde galerij vormde een rondgang ter observatie. Vanuit deze galerij kunnen de ronde ventilatieopeningen met de hand open en dicht worden geschoven. De centrale observatieruimte op de binnenplaats bestaat niet meer.

Waardering

Het uit 1899-1901 daterende ronde cellengebouw is van algemeen belang uit cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en typologisch oogpunt als laatste van de drie Nederlandse gevangenissen gebouwd volgens het panopticum-type. Voorts is het cellengebouw van belang als hoofdonderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex waarbinnen het naast de individuele waarde als bouwtype een belangrijke ensemblewaarde vervult. Ook is de koepelvorm van beeldbepalende betekenis voor het silhouet binnen dit deel van het Beschermd Stadsgezicht Haarlem.

Hoofdcategorie

Bestuursgebouwen, rechtsgebouwen en overheidsgebouwen

Subcategorie

Gerechtsgebouw(E)

Functie

Cellencomplex

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513316

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	16 november 1999
Kadaster deel/nr	82735/128

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Haarlem	Haarlem	Noord-Holland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Haarlem	E			7444

Omschrijving**

Omschrijving

Op rechthoekig grondplan in overgangsarchitectuur gebouwde ADJUNCT-DIRECTEURSWONING bestaande uit twee bouwlagen en kapverdieping onder zadeldak met zwarte Hollandse pan. Het zadeldak is overstekend en aan de voorzijde (Z-W) in de top en aan de bases van de windveren voorzien van verticaal sierbeschot dat aan de bases van de windveren rust op drie houten consoles waarvan er twee paarsgewijs zijn geplaatst. De gootlijsten aan beide lange zijden rusten ook op paarsgewijs geplaatste houten consoles. Het muurwerk is boven een hardstenen plint opgetrokken in rode baksteen die de hardstenen onderdorpels van de vensters ter decoratie als bloktand verbindt. Deze bloktand bevindt zich steeds tussen banddecoratie in rode verblendsteen. Deze verblendsteen is ook verwerkt in de ontlastingsbogen die een zandstenen sluitsteen hebben. De spaarvelden onder de ontlastingsbogen bestaan uit een zandstenen plaat.

Zowel de korte kopgevels als de lange zijgevel aan de noordwestzijde hebben twee vensterassen met zesruits-schuifvensters. De noordelijke zijgevel heeft naast de aansluiting van de overdekte passage twee kleine vensteropeningen boven elkaar met daarin vaste ramen. In de beide geveltoppen bevinden zich getoogde zesruits vensters met naar binnen klapbaar bovenraam.

Waardering

De uit 1899-1901 daterende adjunct-directeurswoning is van algemeen belang uit cultuurhistorisch en architectuurhistorisch oogpunt als historisch-functioneel onderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex, waarbinnen het als beeldbepalend onderdeel van de bebouwing aan de pleinzijde ook een belangrijke ensemblewaarde vertegenwoordigt.

<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Subcategorie</i>	<i>Functie</i>
Woningen en woningbouwcomplexen	Dienstwoning(K)	Direkteurswoning

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513317

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	16 november 1999
Kadaster deel/nr	82735/121

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Haarlem		Haarlem		Noord-Holland			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Harmenjansweg	8			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	10			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	12			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	14			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	16			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	18			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	20			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	22			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	24			2031 WK	Haarlem		
Harmenjansweg	26			2031 WK	Haarlem		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel		
Haarlem	E				5908		
Haarlem	E				5907		
Haarlem	E				5903		
Haarlem	E				5909		
Haarlem	E				5905		
Haarlem	E				5906		
Haarlem	E				5910		
Haarlem	E				5902		
Haarlem	E				5901		
Haarlem	E				5904		

Omschrijving**

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Omschrijving

In overgangsarchitectuur uitgevoerd bouwblok met tien BEWAARDERSWONINGEN ter hoogte van twee bouwlagen met overstekende langskap. De kap heeft een geprofileerde houten gootlijst en is gedekt met zwarte Hollandse pan. Het muurwerk is opgetrokken in rode baksteen waarop zich ter hoogte van de verdiepingvloeren eenvoudige muurankers bevinden. Horizontale banden in rode verblendsteen verbinden de hardstenen onderdorpels van parterre en verdieping en de eveneens in verblendsteen uitgevoerde ontlastingsbogen op de parterre. De woningen zijn steeds gespiegeld ten opzichte van elkaar geplaatst waardoor de voordeuren gekoppeld zijn. Elke woning bevat twee vensterassen die op de parterre bestaan uit een smalle voordeur en een groot venster. Op de verdieping bevindt zich boven de voordeur een smal vierruits venster met drieruits bovenlicht en boven het grote venster een dubbel vierruits venster met dubbel drieruits bovenlicht. Deze bovenlichten vallen ten dele onder de overstekende kap. Het grote venster was oorspronkelijk zesruits, maar is thans vervangen door een tweeruits exemplaar in aluminium. De voordeuren zijn net als de vensters op de parterre oorspronkelijk en bestaan uit verticale delen met zware smeedijzeren scharnieren.

Waardering

Het uit 1899-1901 daterende blok van tien bewaarderswoningen is van algemeen belang uit cultuurhistorisch en architectuurhistorisch oogpunt als oorspronkelijk onderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex.

Hoofdcategorie

Woningen en woningbouwcomplexen

Subcategorie

Dienstwoning(K)

Functie

Dienstwoning(K4)

Monumentnummer*: 513318

Status rijksmonument
Inschrijving register* 16 november 1999
Kadaster deel/nr 82735/112

*Woonplaats** Haarlem
*Gemeente** Haarlem
*Provincie** Noord-Holland

*Kadastrale gemeente** Haarlem
*Sectie** E
*Kadastraal object**
Appartement aanduiding
Grondperceel 7441

Omschrijving**

Omschrijving

Uit de bouwtijd daterende en aan pleinzijde gesitueerde verbindingsgang tussen administratiegebouw en directeurswoning van het gevangeniscomplex, opgetrokken in rode baksteen met vrij gemetselde gevels.

Waardering

De uit 1899-1901 daterende verbindingsgang is van algemeen belang wegens cultuur- en architectuurhistorische waarde als historisch-functioneel onderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex.

Hoofdcategorie Woningen en woningbouwcomplexen
Subcategorie Woonhuis(K)
Functie Woonhuis

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513319

Status rijksmonument
Inschrijving register* 16 november 1999
Kadaster deel/nr 82735/193

*Woonplaats** Haarlem
*Gemeente** Haarlem
*Provincie** Noord-Holland

*Kadastrale gemeente** Haarlem
*Sectie** E
*Kadastraal object**
Appartement aanduiding
Grondperceel 7441

Omschrijving**

Omschrijving

Smeedijzeren TUINHEK rond de tuin van de directeurswoning ten dele op een stenen voet, met een knik aan de westzijde.

Waardering

Het uit 1899-1901 daterende tuinhek is van algemeen belang wegens cultuur- en architectuurhistorische waarde als historisch functioneel onderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex.

Hoofdcategorie Voorwerpen op pleinen en dergelijke
Subcategorie Efscheiding(D)
Functie Hek

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 513320

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	16 november 1999
Kadaster deel/nr	82734/115

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Haarlem	Haarlem	Noord-Holland

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Haarlem	E			7423
Haarlem	E			7424
Haarlem	E			7425
Haarlem	E			7427
Haarlem	E			7428
Haarlem	E			7429
Haarlem	E			7430
Haarlem	E			7432
Haarlem	E			7433
Haarlem	E			7434
Haarlem	E			7437
Haarlem	E			7438
Haarlem	E			7440

*Omschrijving***

Omschrijving

Hoge bakstenen RINGMUUR met aan de buitenzijde steunberen met hardstenen afdekkingen. De bovenbeëindiging is niet oorspronkelijk. De muur wordt onderbroken door oude en nieuwe gebouwen en maakt een knik aan de westzijde.

Waardering

De uit 1899-1901 daterende ringmuur is van algemeen belang wegens cultuur- en architectuurhistorische waarde als historisch functioneel onderdeel van het Haarlemse gevangeniscomplex.

Hoofdcategorie

Subcategorie

Functie

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Voorwerpen op pleinen en dergelijke

Erfscheiding(D)

Muur(D)